

MENS

en Wereld

De tragedie der 100 dagen

Een moeder, zoals er miljoenen zijn in de wereld. Een kindje, zoals er — helaas — ook miljoenen zijn. Toen het zijn komst aankondigde heeft zij dit, zoals vrijwel alle jonge vrouwen, met vreugde bemerkt. Zij en haar man hebben hun dromen van jonge moeder en vader geweven rond dat toen nog ongeboren jongetje. En het werd geboren, en zijn ouders bogen zich over hem heen, in grenzenloze verwondering over het wonder, dat zij aanschouwden, hun eigen kind. Zoals miljarden moeders en vaders zich vóór hen bogen over dit „vlees uit hun vlees, bloed uit hun bloed”. En alles zou mooi zijn geweest, als niet op een kwade dag hun kindje ziek was geworden. Iedereen noemde de naam van de ziekte, maar niemand kon het kind genezen. Wat de grootste vreugde zou zijn geweest werd de diepste smart: het kind stierf, of het werd blind, of mismaakt. En alle dromen, die miljoenen moeders en vaders hebben over de toekomst van de nog ongeborene of het pas zijn eigen leven begonnen kind, ze zijn in te grote gebieden op aarde vermengd met vrees voor al het afschuwelijke, dat ziekten en ondervoeding, ja honger over het liefste kunnen brengen.

Laagontwikkelde gebieden noemt men die landen, ook wel onderontwikkelde of achtergebleven gebieden. De naam doet er in wezen betrekkelijk weinig toe; belangrijk is dat in alle werelddelen nog altijd honderden miljoenen mensen leven onder omstandigheden, die de gruwelijkste fantasie tarten. Zij vormen tezamen een uitdaging aan allen, die het materieel en geestelijk zoveel beter hebben. Ook een uitdaging aan humanisten, die zó sterk doordrongen zijn van de almenselijke verbondenheid, dat het lot der „laagontwikkelde” hun niet koud kan laten. Kortgeleden verscheen het rapport, dat een commissie, ingesteld door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, heeft samengesteld over de problemen der „laagontwikkelde gebieden”. Wij hebben dat rapport indertijd besproken, maar achten het van zo groot belang dat wij hebben besloten aan de vraagstukken, die het beroert, een speciaal nummer van zestien pagina's te wijden. Het zal verschijnen op 27 oktober.

In honderd dagen kan heel wat gebeuren. In die periode kan een keizerrijk opstaan en weer ten onder gaan. Honderd dagen op een ijsschots, gelijk in het verleden poolvorsers weleens overkomen is, zijn moeilijk door te komen. Maar in Nederland slaagt men er heden ten dage niet in binnen een dergelijk tijdsbestek een kabinet te vormen. Drie formateurs en drie informateurs hadden zich er met ijver aan gezet en daartussen door vielen nog twee geweigerde opdrachten, doch de resultaten bleven, althans gedurende de honderd dagen, nihil. Men spreekt dan ook al van een parlementaire crisis en een depreciatie van het politiek ambacht in de ogen van de grote meerderheid der samenleving. Men mag zich niet verheilen, dat het laatste gevaar geenszins denkbeeldig is; echter wat doen wij er aan?

Want de lange duur van de formatiepogingen mag zeker niet uitsluitend of allereerst worden toegeschreven aan de controverse op het punt van de bezitsvorming; de bezitsvorming blijft een vraagstuk hetwelk nog nauwellettende en uitgebreide studie vereist ongeacht welke formulering men er in een regeringsprogramma aan denkt te geven. Ook het feit, dat de K.V.P. gedurende deze formatie hoge ogen heeft willen gooien door de portefeuille van Financiën op te eisen en aldus de „verkiezingsnederlaag” — want had men na de aansluiting van de Weltergroep in K.V.P.-kringen niet algemeen op een gemakkelijke overwinning op de P.v.d.A. gerekend? — te compenseren in een voor de K.V.P. bevredigend geachte samenstelling van het ministerie.

De werkelijke achtergrond van meer dan honderd dagen crisis moet veeleer gezocht worden in het onmiskenbare feit, dat de naoorlogse politieke verhoudingen in Nederland op drift zijn geraakt en dat tot dusver nog steeds niet duidelijk werd waar ten slotte een nieuw evenwichtspunt zal kunnen worden gevonden. Vijf zetels winst van de socialisten sedert 1946 en drie zetels voor de liberalen duiden er met grote stelligheid op, dat het verschijnsel „doorbraak” (of welke kwalifikatie men er ook overigens aan wenst te geven) in het Nederlandse politieke leven veld wint en dat steeds meer kiezers gewonnen worden voor de gedachte, dat het lidmaatschap van een kerkgenootschap in laatste instantie niet beslissend kan zijn voor de politieke keuze. Trouwens, ook in kerkelijke kringen begint dit besef hier en daar te leven; men herleze nogmaals wat hieromtrent in het synodale schrijven omtrent het „Kristen-zijn in de Nederlandse samenleving” is gesteld. Geen ongelukkige ontwikkeling overigens in onze, humanistische, ogen. Maar wel een verschijnsel hetwelk complicaties van verschillende aard oproept.

De doorbraak is een tweesnijdend zwaard geworden. Zij heeft enerzijds reacties opgeroepen en het saamhorigheidsbesef in wat wij nu gemakshalve maar „konfessionele” kringen zullen noemen versterkt. Het mandement is één van die reacties. Maar naarmate de doorbraak voortschreed verminderden de kansen op herstel van de tijdens de schoolstrijd tot leven geroepen zogenaamde rechtse of positief-kristelijke coalitie. In feite beschikt een dergelijke coalitie onder de tegenwoordige omstandigheden in de Tweede Kamer van honderd nog slechts over een meerderheid van 51 zetels, welke meerderheid te verwaarlozen is en zeker niet voldoende om er een stabiele politiek op te bouwen.

Anderzijds hebben de reacties op de doorbraak op de liberalen, die sommigen gaarne als een verlengstuk van een „rechtse” politiek zouden willen zien, een averechts effect gehad en is men zich in die kringen meer dan ooit bewust geworden van de funktie van het liberalisme als hoedster van de geestelijke vrijheid. Het geschimp uit de K.V.P.-hoek op de liberalen, zoals dit zich gedurende de onderhavige formatiepoging met name in een belangrijk onderdeel van de K.V.P. gezinde pers heeft gemanifesteerd, heeft er al mee niet toe bijgedragen de liberalen voor de gedachte van een kabinet zonder de socialisten warm te krijgen. In feite is dan ook van liberale zijde (waar men voor een zeer brede basis in konstitutioneel opzicht weinig entoesiast is omdat een flinke oppositie dan ontbreekt) de afgelopen maanden konsekwent gepleit voor de vorming van een kabinet met socialisten, a.r. en c.h. maar zonder de K.V.P. Daarmee was dan tevens de mogelijkheid om een rechtse coalitie te vormen vrijwel getorpedeerd.

Doch hier komt nog een ander verschijnsel om de hoek kijken, reden waarom wij terzake van de doorbraak van een tweesnijdend zwaard spraken. Ook in de konfessionele kringen zelf zijn hier en daar sterke weerstanden tegen een herstel van de oude coalitie, hetgeen immers zou betekenen dat de socialisten in de hoek van de oppositie zouden worden gedrongen. Het verschijnsel van de doorbraak — aanvankelijk genegeerd doch thans zelfs in katolieke kringen openlijk als een feit erkend — benaauwt de hiergenoemde kringen voortdurend meer en begrijpelijkerwijze zoekt men er een verklaring voor. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn, dat velen terecht of ten onrechte konfessionele politiek nog steeds geneigd zijn met konservatieve politiek te verzeelvigen.

(Zie verder pag. 2)

Dit gevaar zou wellicht toenemen indien men in konfessionele kringen een sterker anti-socialistisch standpunt zou gaan innemen, bijvoorbeeld door de P.v.d.A. uit het kabinet te weren. En voor deze konsekwentie schrikken verscheidenen, met name in c.h.-kringen maar daar heus niet alleen, klaarblijkelijk terug. Men vreest dat een socialistische oppositie dan slechts een voorbode voor nieuwe socialistische overwinningen zou worden en dit moet tot elke prijs worden voorkomen. In dat licht gezien zou het veel beter zijn de eigen machtspositie in een kabinet op brede basis uit te breiden en de socialisten daar zoveel mogelijk „koud te stellen”.

Het laatste is in feite wat in K.V.P.-kringen gedurende de afgelopen maanden gebeurde. Toen dr. Drees enige weken met zijn formatieopdracht doende was en de twee z.i. voornameste hinderpalen (de defensie en de huren) uit de weg had geruimd, scheen niets zijn welslagen tegen te kunnen houden. Doch op dat moment begonnen de moeilijkheden, niet slechts doordat de K.V.P. zich niet bij de formulering in het programma terzake van de bezitsvorming (en op enige andere punten die in het verdere verloop van de formatie nauwelijks een rol van betekenis hebben vervuld) wenste neer te leggen, maar vooral ook doordat op de achtergrond de K.V.P.-eis inzake de bezetting van de portefeuille van Financiën opdoemde. Een K.V.P.-er op Financiën zou betekenen een terugkeer van de K.V.P. in de sociaal-ekonomische sektor, de mogelijkheid om rechtstreeks invloed te kunnen oefenen op de sociaal-ekonomische politiek, een versterking van de machtspositie na een verkiezingskampagne, die – hoe men de zaken ook wendt of keert – voor de K.V.P. toch in genen dele een succesrijke uitslag met zich had gebracht.

Het mocht nauwelijks verwondering baren, dat de P.v.d.A. niet voor het afstaan van de post op Financiën te vinden was. Na voor de tweede maal een eklatante verkiezingsoverwinning te hebben geboekt, nam dr. Drees wederom het gematigde standpunt in, dat het er voor de socialisten om ging te houden wat zij hadden en niet naar versterking van eigen positie ten koste van anderen te gaan zoeken. Een gematigd standpunt, waarvan men zich achteraf echter moet afvragen of het de onderhandelingspositie van de P.v.d.A. gedurende de verdere formatiepogingen heeft verstevigd. Want wel kon dientengevolge de K.V.P. in veler ogen in de hoek gedrukt worden van hen, die te hoge eisen stelden, doch tegelijkertijd was er aan K.V.P.-zijde meer mogelijkheid tot het doen van concessies dan in socialistische kringen, zodat bijvoorbeeld in een veel later stadium de K.V.P. met een zekere zwier terzake van de bezitsvorming enig water in de wijn kon doen.

Met de „valse” start van dr. Drees was intussen het verdere verloop van de formatiepoging in wezen bepaald. Want ook prof. Romme kon niet slagen in zijn pogingen naar het tot-standbrengen van de brede basis; terwijl de P.v.d.A.-fractie ten aanzien van haar lijsttrekker terzake van programma en zetelverdeling nog geneigd was tot een zo tegevoetkomende houding als in de geschetste omstandigheden mogelijk scheen, legde zij t.a.v. prof. Romme, toen deze de zaak had laten springen, natuurlijk niet een dergelijke tegevoetkomendheid aan de dag. Ook de K.V.P.-fractie leider moest toen al spoedig zijn opdracht neerleggen.

Vervolgens kwam de periode van de informateurs. Prof. Lieftinck, in allerijl van zijn vakantieadres in Portugal geroepen, kon het alsmede met de K.V.P. niet eens worden op het stuk van de bezitsvorming; aan de zetelverdeling is hij nauwelijks meer toegekomen. Men was toen inmiddels in de „extra-

VERKLARING

Van verschillende zijden heeft de redactie van Mens en Wereld vernomen dat mr. Dirkzwager zich gegriefd voelt door het stukje dat in M. en W. van 26 mei j.l. verschenen is als reactie op zijn aktie om de bisschop van Rotterdam van de kiezerslijst af te voeren. De redactie stelt er prijs op te verklaren dat het niet de bedoeling is geweest deze aktie te kleineren, evenmin om de ernst ervan in twijfel te trekken. Zij betreurt het dat de vorm en de beknoptheid van het artikelje aanleiding zijn geweest tot dit misverstand. Het is uitsluitend haar bedoeling geweest om de vraag van „De Volkskrant”, of het H.V. achter deze aktie van mr. Dirkzwager stond, ontkennend te beantwoorden.

Redaktie.

parlementaire” sfeer verzeild geraakt. De mislukking van de informatiepoging-Lieftinck was een nieuwe illustratie van het verlangen van de K.V.P. om zich ditmaal zo duur mogelijk te verkopen. Daarbij bleek al spoedig – het gegroeide saamhorigheidsbesef in konfessionele kring waarvan wij in de aanvang spraken – dat prof. Romme onder alle omstandigheden kon rekenen op de steun van de a.r. en dat deze zelfs de eigen beslissing aan het advies van de K.V.P.-fractie leider aan zijn geestverwanten terzake van het zitting nemen in een door prof. Lieftinck voor te bereiden kabinet ondergeschikt bleken te maken. Toen ook deze poging derhalve een roemloos einde gevonden had en de vorming van een kabinet zonder de K.V.P. door de houding van de a.r. reeds vrijwel onmogelijk geworden was, kwam prof. Romme – die andermaal de poging had doen stranden – opnieuw aan bod voor de vorming van een kabinet al dan niet op brede basis. Maar de katolieke hoogleraar, zijn kansen klaarblijkelijk niet hoog aanslaande, voelde daar niet voor en legde in een afzonderlijk communiqué, na afloop van zijn bezoek aan de Koningin (hetwelk nogal enig opzien baarde) een nadere verklaring voor zijn standpunt vast.

De a.r.-hoogleraar De Gaay Fortman wenste wel zulk een poging te wagen; door het verhinderen van een kabinet zonder de K.V.P. waren de a.r. trouwens medeverantwoordelijk voor de mislukking van de informatiepoging-Lieftinck geworden. Maar ook deze hooggeleerde, hoe volhardend hij ook bleek te zijn, moest tenslotte het hoofd in de schoot leggen. Enerzijds scheen zich bij zijn arbeid een zeker gebrek aan praktische politieke ervaring te openbaren. Het doen uitnodigen van de gouverneur van Suriname, de heer J. van Til-

burg, om als minister-president van de regering op te treden werd in brede kringen nogal vreemd geoordeeld en door socialisten en liberalen tezamen bepaald niet in overeenstemming met de verkiezingsuitslag geacht.

Bepaald verbazing wekte evenwel zijn streven om tenslotte een kabinet te gaan samenstellen van (let wel, in politiek opzicht) sekondaire figuren, wier bekwaamheid uiteraard niet in twijfel behoefde te worden getrokken, maar voor wier geschiktheid om tezamen in de huidige moeilijke omstandigheden het landsschip veilig door de woelige baren te loodsen toch wel moest worden gevreesd. De liberalen bedankten, konsekwent, voor medewerking aan dit spel. Maar ook in c.h.-kringen openbaarde zich een toenemend verzet om onder dergelijke omstandigheden – met een nogal op a-politieke basis samengestelde regering – de socialisten in de oppositie te dwingen. Hier bleek wel duidelijk de onmacht om een rechtse coalitie samen te stellen, hetgeen o.i. niet in de laatste plaats toe te schrijven is aan de groeiende betekenis van het sociale element in de Nederlandse samenleving. De onwil van minister Staf om defensiepolitiek te gaan voeren met de socialisten tegenover zich is daarvan stellig niet het enige aspect, indien men te dien tijde het oor goed in de c.h. kring te luisteren legde.

De logische konsekwentie van dit alles ware toen geweest een poging te wagen tot vorming van een „linkse” coalitie, uitgebreid naar de c.h.- en eventueel naar de a.r.-kringen. De voorstanders daarvan moesten vooral in liberale kring worden gezocht. Na de voortdurende K.V.P.-agitatie tegen socialisten en liberalen beide zou zulks volgens de in deze kringen levende gedachtengang de meest wenselijke oplossing zijn geweest, waarbij ook de in konstitutioneel opzicht gunstige waarborg van een uitgebreide (K.V.P.-)oppositie zou zijn verzekerd. C.h. en a.r. hebben deze mogelijkheid vooralsnog geblokkeerd; wenst men in c.h.-kringen niet te kiezen voor de K.V.P. en tegen de socialisten, het omgekeerde wordt daar evenmin een aantrekkelijk, alternatief geacht.

De brede basis, wellicht rekonstruktie in een of andere vorm van het zittende kabinet, bleef derhalve de welhaast enige onontkoombare konklusie. Een na een zo langdurige periode van bijzonder moeizame formatiearbeid wel uitzonderlijk ontgoochelende konklusie. Doch wij konstateerden het reeds in de aanvang: de politieke verhoudingen in Nederland zijn op drift zonder dat reeds een nieuw stabilisatiepunt kon worden gevonden. Laat ons hopen dat binnen de eerstkomende jaren op dit punt meer klaarheid komt, want het politieke „spel” van heden ten dage draagt er in de ogen van de grote massa inderdaad niet toe bij het politieke en parlementaire prestige te verstevigen.

ROETHOF

HET KIND EN IK

*Ik zou een dag uit vissen,
ik voelde mij moedeloos.
Ik maakte tussen de lissen
met de hand een wak in 't kroos.*

*Er steeg licht op van beneden
uit de zwarte spiegelgrond.
Ik zag een tuin onbetreden
en een kind dat daar stond.*

*Het stond aan zijn schrijftafel
te schrijven op een lei.*

*Het woord onder de griffel
herkende ik, was van mij.*

*Maar toen heeft het geschreven,
zonder haast en zonder schroom,
al wat ik van mijn leven
nog ooit te schrijven droom.*

*En telkens als ik even
knikte dat ik het wist,
liet hij het water beven
en het werd uitgewist.*

Uit: „Nieuwe Gedichten,” Uitg. Em. Querido.

M. NIJHOFF

De Dageraad 100 jaar

Wanneer u dit leest zijn de herdenkings-bijeenkomsten, gehouden ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de vriedenkersvereniging „De Dageraad” alweer achter de rug. In dit artikel past het ons de honderdjarige onze welgemeende gelukwensen aan te bieden.

Er zal geen twijfel bestaan, in de kringen van het Humanistisch Verbond en in die van de Vriedenkersvereniging, dat er wezenlijke en brede verschillen bestaan tussen beide organisaties. Een gelukwens zou echter geen gelukwens zijn wanneer deze verschillen juist nu nog eens in den brede uitgemeten zouden worden. Het is hier de plaats om op de punten van overeenkomst te wijzen. Het zich plaatsen op een standpunt waarin een volstrekt ondogmatische, vrije en kritische levenshouding essentieel is mag, juist nu, bij deze gelukwens, als gemeenschappelijke basis genoemd worden. De waardering van de rede, het enige, algemeen menselijke middel tot verstandhouding, doet ons in de leden van de „Dageraad” geestverwanten en medestanders erkennen, in de strijd voor een vrije ontwikkeling der mensen.

In de afwijzing van en de minachting voor gevaarlijke irrationele machten in de mensen

in de samenleving voelen humanisten, van welke schakering zij zijn, zich nauw verwant. En ook in de afwijzing van elke, voorgoed vaststaande, geopenbaarde waarheid omtrent de grote levensvragen staat het humanisme, zoals het vorm heeft gekregen in het H.V. geheel aan de kant van de vorm van humanisme, zoals die is gegroeid in de honderdjarige „Dageraad.”

Met bewondering en met eerbied gedenken wij alle moedige, edele en diepzinnige denkers die, tegen een voortdurende stroom van kerkelijke kritiek en verdachtmakingen in, de moed van hun overtuiging hebben bezeten. Zij allen en ook de duizenden die zware offers hebben gebracht voor hun diepste overtuiging hebben recht op onze bewondering, omdat zij een over het algemeen zuiver idealisme hebben bezeten in de verbreiding van wat zij als waarheid zagen. Een zo verguisde en zo dikwijls minderwaardig bestreden groep moet al daarom het volle respect hebben van allen die de eerbied voor de menselijke waardigheid in hun vaan schreven. Deze eerbied en dit respect mag dan duidelijk tot uiting komen in deze gelukwens.

Een mens, een groep, een samenleving waarin

geen kritiek meer nodig zou zijn, omdat allen het in alles eens zouden zijn zou een langzame en niet eens schone dood sterven. Wij zijn ervan overtuigd dat de kritiek, geuit door de „Dageraad” in de eeuw van zijn bestaan, heilzaam en zuiverend is geweest in de Nederlandse samenleving. Ook dat is een oprechte gelukwens waard.

En hoe de krasse honderdjarige zich zal ontwikkelen? Het H.V. heeft wensen, verwachtingen en ziet tekenen van vernieuwing, en dat kan ook niet anders bij een groep die elke dogmatisering, elke verstarring, ook van eigen denkebeelden, schuwt. Maar dit behoort niet bij de gelukwens die de redactie van „Mens en Wereld” aanbiedt aan „De Dageraad”, met wie zij zich in zo menig opzicht verwant voelt.

Weekeind over openbare school

De arbeidersgemeenschap der Woodbrokers houdt op 13 en 14 oktober – in samenwerking met het Humanistisch Verbond – in Korte-hemmen een weekeind, gewijd aan het onderwerp „Wat willen kristenen en humanisten met de openbare school?” Sprekers zijn dr. G. J. Stellinga over „Wat ik als humanist denk van het karakter der openbare school en haar taak tegenover haar leerlingen t.a.v. de geestelijke stromingen” en E. M. Buter over „Welk karakter wenst de kristen te geven aan de openbare school”.

Probleempjes

Pim, een buurjongen van vier en een half jaar, was met mij meegelopen, toen ik in de stad een paar boodschappen moest doen. Hij trof een goede dag, want er stond een man met luchtballonnen en daar konden we natuurlijk niet om heen.

De lichtgroene die hij uitkoos, bezorgde hem, op de kop af, vijf minuten puur kindergeluk, want toen hij bij het oversteken schrok van een auto, die zo nodig hard voorbij moest, liet hij het touwtje los en had, wat men in voetbaltermen „het nakijken” noemt. Ik rekende op tranen, maar die bleven uit. Lang keek hij de steeds kleiner en kleiner wordende ballon na. Toen vroeg hij:

„Gaat-ie nou naar Onze Lieve Heer?”

„Dat zal wel”, zei ik.

Met een goedmoedig glimlachje sprak hij: „Hij mag ook wel wat hebben om mee te spelen, vind je niet?”

Ik knikte en we liepen verder.

„Hij heeft het druk”, zei hij na een poosje.

„Wie?”

„De Heer” antwoordde hij ernstig.

„O ja.”

„Hij maakt de mensen”, hernam hij. „Hij maakt ze allemaal”.

Weer wandelden we een poosje zwijgend verder.

„Zou Onze Lieve Heer een werkbank hebben?” vroeg hij.

Ik wist het weer niet.

„t Zal wel”, dacht hij. „Hij moet z'n spul-letjes toch opbergen”.

Dat leek mij ook.

Wij bleven op een straathoek stilstaan om te wachten tot we over mochten van het verkeer. Zijn handje op zijn buik leggend zei hij:

„Als ik hier mijn vel er af haal, valt al het eten er uit”.

Dat achtte ik ook waarschijnlijk.

„Als ik nou dood ben, hè,” vervolgde hij ernstig, „vliegen mijn benen dan ook mee de lucht in?”

Deze keer liet ik het bij een neutraal geluid, een dessin tussen ja en neen in. Hij kon er mee toe. We staken over en hij sprak:

„Weet je wat ik van dat mensen maken nou maar niet begrijpen kan?”

„Nee”.

Zijn blik was bepaald problematisch toen hij zei:

„Waar haalt Onze Lieve Heer toch al die vellen vandaan?”

KRONKEL

(in „Het Parool” van 18 september)

Klapje terug

Als het u niet al te kwaad maakt, zou ik me vanavond graag even een beetje kwaad maken.

De aanleiding is letterlijk en figuurlijk gering.

Een paar dagen geleden schreef ik namelijk een klein stukje over een klein jongetje. Dat jongetje maakte zich zorgen over Onze Lieve Heer. God vervaardigt de mensen, begreep hij, aan een werkbank, stelde hij zich voor, omdat die gedachte binnen zijn bereik lag. Maar wat hij maar niet begrijpen kon was dit: „Hoe komt Onze Lieve Heer toch telkens weer aan al die vellen?”

Natuurlijk had ik dit niet verzonnen.

Zoiets is niet te verzinnen – was het maar waar.

De gegevens putte ik uit een brief die een moeder mij zond over haar eigen kind. Gelukkig doen telkens meer moeders dat. Ik ben bijzonder dankbaar voor dit soort post, want ik beleef er zelf tenminste een hoop plezier aan.

Nu is er ook een ander soort post, waar ik eerlijk gezegd, minder verzot op ben. Zodra zo'n stukje over zo'n jongetje in de krant heeft gestaan, ontvang ik het gebruikelijk assortiment spinnijde briefjes van mensen die „diep gegriefd zijn in heilige gevoelens”. Zo langzamerhand berust ik maar in het bestaan van dit

soort korrespondenten. Zij kunnen niet lezen, niet denken, niet voelen en blijken hun schrift-uren ook niet schrijven. Schelden lukt nog net, en vaak op een opmerkelijk grove manier voor mensen, die zich zo'n beetje beschouwen als Gods vertrouwelingen op deze aarde.

„Dit artikel”, schrijft er een, „was een schunnigheid, waarvoor ik eenvoudig geen woorden heb.”

Dit geldt dan de natuurgetrouwe weergave van een jongetje van vier jaar, dat als zijn ballonnetje de lucht in gaat beminneijk zegt: „Nou ja, Onze Lieve Heer mag toch ook wel iets hebben om mee te spelen.” Wat daaraan nu zo schunnig en zo kwetsend is ontgaat mij volledig. Ik behoor niet tot het gelovige deel van de natie, maar ik ben geneigd ieder, die daar oprechtelijk wél toe behoort, van harte hoog te achten. Ik hunker evenwel naar de geroeteneerde teoloog die mij uit de schat van zijn praktische ervaring eindelijk eens kan duidelijk maken, wat er voor welke gelovige dan ook, kwetsend en schunnig kan zijn in een klein verhaal over een jongetje dat met alle diepe ernst waartoe hij op zijn leeftijd in staat is, spreekt over grote dingen.

Heren uit het vak, leg mij het schandelijke hiervan toch eens uit! Als het u lukt mij te overtuigen, ben ik gaarne bereid in de toekomst alle onderwerpen uit deze sfeer op de (lange) lijst van dagblad-taboes te plaatsen. Maar zolang dat nog niet rond is riskeer ik gaarne, „de hel, die u voor dit geschrijf zal verzengen tot in aller eeuwigheid.” Het staat er.

Ik vind deze briefjes namelijk van een onkristelijke hoogmoed, die mij „kwetst in mijn heiligste gevoelens”. Het is duidelijk dat sommige mensen denken Onze Lieve Heer in pacht te hebben. Zij monopoliseren God voor hun onvoorstelbare dufheid. „De Heer draagt mij op u te vermanen.”

Je moet het toch maar uit je ballpoint kunnen krijgen...

KRONKEL

(in „Het Parool” van 24 september)

Anti-humanisme of avonturen met godsdienstonderwijs gewenst

Staat, kerk en school

Het is zo langzamerhand wel een moeizaam karwei steeds maar weer op ongefundeerde en onwelwillende kritiek op het humanisme in te gaan. De heer P. die weinig schijnt gehoord of gelezen te hebben over de eigenlijke problematiek die voor de openbare school met de geestelijke vorming samenhangt, geeft de inzichten en de bedoelingen van het humanisme op een merkwaardige wijze, althans volstrekt onafhankelijk van de werkelijke inzichten van de humanistische organisaties weer.

Het is „een fictie en een leugen”, dat het Humanistisch Verbond de neutraliteit van de openbare school zou wensen of eisen.

Het bijbelrapport van het Verbond, reeds in 1947 door het Verbondcongres aanvaard, wijst deze neutraliteit ondubbelzinnig af en voert duidelijk het pleit om tot „een bevredigende harmonie der opvattingen” te komen. Tevergeefs, naar uit het artikel van Piebenga blijkt. Het rapport waarschuwde zelfs, reeds toen in 1947, tegen „een min of meer duidelijk streven”, dat „soms onder de protestantse voorstanders van de openbare school schijnt te bestaan”, „het hervormde element op die school een grotere betekenis toe te kennen”.

Een artikel in Mens en Wereld van 5 november 1955 schijnt geheel aan zijn aandacht en aan zijn rubriek „Uit andere bladen” ontgaan te zijn. Daarin staat te lezen: „Nu, met het afwijzen van die neutraliteit kan men het van harte eens zijn.” Maar ja, ook in het blad van de Humanistische Werkgemeenschap in de P.v.d.A. „Vernieuwing” van november 1955 en januari 1956 kan men een poging tot discussie met de voorzitter van de Raad voor de Zaken van Kerk en School vinden, die door het ontbreken van een antwoord veranderde. Nu kunnen wij dit misschien hieruit verklaren, dat het voor voorstanders van de bijzondere school bijzonder moeilijk is, zich goed rekenschap te geven van het wezen van de openbare school, die nu eenmaal geestelijk gevarieerde groepen achter zich heeft staan. Dit zou ook wel eens bij de heer P., oud-hoofd van een christelijke school, het geval kunnen zijn.

De subsidiëring door de staat van de godsdienstige beïnvloeding van het volksleven is voor de humanist even onverteerbaar als de subsidiëring door de staat van de humanistische beïnvloeding van het volksleven met het feit dat door de „kleuteronderwijzeres godsdienstonderwijs op haar school kan worden gegeven”, bewijst hoezeer de steun in de Eerste Kamer aan het protest van het Verbond tegen deze mogelijkheid op zijn plaats is geweest. En steeds blijft de vraag naar de zin van de bepaling uit de Kerkorde van 1950: „De Kerk in haar zorgen voor de zaken van Kerk en school, werkt mede aan de kerstening van het onderwijs.” Ook in 1956 weet Nederland nog niet, wat kerstening hier precies betekent.

De staat, in dit geval de openbare school, wordt door „godsdienstige beïnvloeding” — dit betekent evangelisatie — voor humanisten onbewoonbaar. Dezen zouden dan wel eens genoodzaakt kunnen worden uit de openbare school, die dan een christelijke school zou worden, te treden en met gebruikmaking van de vorm „bijzondere school” een school die werkelijk universeel, werkelijk openbaar wil zijn en die tot verdraagzaamheid zou opvoeden, ook met andersdenkende welwillenden, op te richten. Een humanistische school zeker niet, de christelijke verzuipt bijv. is voldoende afschrikwekkend.

Het ergerlijke van uitingen zoals die van de heer P. is niet zozeer de beledigende toon en de denigratie van de humanistische gedachte die er uit spreken, als wel het feit dat ze propaganden de Staat maar iets te laten uitvoeren, zonder overleg met anderen, in dit geval met de groepen, die nu in de openbare school hun ideaal zien. Misschien begrijpelijk omdat men in de handel ook de toekomstige koper meer ontziet, dan de vaste klant van nu, die toch wel niet zal wegllopen?

In geestelijke zaken heeft de overheid geen beslissing te nemen als de geestelijke stromingen zelf in overleg nog geen resultaat hebben geboekt, en allerm minst als dit overleg nog niet gevoerd of begonnen is of zelfs niet gewenst wordt. Zeker gaat dit op, wanneer voor een zaak waarbij men, als volgens de heer P. het geval is met het godsdienstonderwijs, de bijbelkennis en de cultuurgeschiedenis van het christendom „nog overal naar de juiste vorm zoekt” en „een element van avontuur onmiskenbaar” is. Het cynisme van deze uitspraak is daarom zo schandelijk, omdat t.a.v. de openbare school nog nooit met de andersdenkende groepen die het openbaar onderwijs steunen en schragen, naar de juiste vorm gezocht is.

Want als er iets is, dat voor de openbare school dodelijk gevaarlijk is, dan is het wel, de overheid maar op de bonnefooi avontuurlijke beslissingen te laten nemen, omdat een deel van de Nederlandse bevolking dit, eenzijdig, schijnt te propageren.

Natuurlijk moet de openbare school de ouders die tot de kerk behoren of gerekend willen worden te behoren, gelegenheid geven hun kinderen op deze school godsdienstles te laten volgen. Godsdienstles die zoals „Trouw” schreef, de bedoeling heeft „de bemoeiing van God met de mensen te vertellen en wat doorzichtig te maken”. Of in de woorden van de „Christen-Onderwijzer op de Openbare school” (mei-juni 1956):

„Het gaat om hun leven. Ook zij die bijbellen geven aan de kinderen van hun klas of hun school zijn wegwijzers. Zij laten hen rechts houden, d.i. zij wijzen de kinderen de rechte weg. En die weg is Jezus Christus. Hij is de Weg, de Waarheid en het Leven, ook voor de kinderen van de openbare school. Het gaat in de Bijbellen ook om hun leven, het Eeuwige Leven.”

En tegen deze bepaling van de inhoud van de godsdienstles hebben wij geen bezwaar. Maar wel hebben wij bezwaar tegen het zonder duidelijke onderscheiding naast elkaar gebruiken van de termen bijbelkennis en godsdienstles. Ook is er bezwaar een vak Bijbelkennis of Cultuurgeschiedenis van het Christendom alleen in te voeren, daarbij eenzijdig op „Jeruzalem” als pijler van onze cultuur steunend en „Rome en Athene” volledig te verwaarlozen.

Maar het is toch wel erg als een federatie van het Humanistisch Verbond zich tegen subsidiëring van het godsdienstonderwijs uitsprekt, maar te verklaren dat het Humanistisch Verbond een anti-christelijke school wenst, terwijl het juist steeds het pleit voert de openbare school universeel te doen zijn en voorstaat dat de kinderen onbaatzuchtige, maar niet eenzijdige voorlichting op geestelijk gebied krijgen. Is de zin „vertellen dat God de wereld geschapen heeft” en „Christus tot behoud in de

In de zich als onafhankelijk aandienende „Leeuwarder Courant” van 10 augustus 1956 heeft de hoofdredacteur P(iebenga) een artikel onder bovenstaande titel geschreven, waarin vooral het Humanistisch Verbond het van de zijde van deze hoofdredacteur weer eens ontgelden moet n.a.v. de brief aan de Amsterdamse gemeenteraad over de subsidiëring van godsdienstonderwijs volgens artikel 26 l.o.-wet op de openbare scholen gegeven.

In dit artikel stelt hij, dat het Verbond „stelselmatig een afwijzende houding inneemt, zodra van overheidswege steun wordt verleend aan de godsdienstige beïnvloeding van het volksleven”. Daarom wees het Verbond af, dat door „de kleuteronderwijzeres godsdienstonderwijs op haar school kan worden gegeven. Weigering van deze subsidie ten slotte betekent „dat de openbare school niet meer voor iedereen, maar alleen voor de humanisten toegankelijk is”. Dan wordt „de openbare school een anti-christelijke school en een secte-school der humanisten”. „Wanneer men daar niet mag vertellen dat God de wereld geschapen heeft en onderhoudt, of dat Christus tot behoud in de wereld gekomen is, dan is er „geen sprake meer van neutraliteit”. Neutraliteit betekent dan „dat men bij de opvoeding zwijgt over alles wat het geloven waard is”. De overheid bedrijft wel actieve cultuurpolitiek. Als ze niet subsidieert, als het gaat om kennis van de christelijke religie, dan wordt wat sommigen onpartijdigheid noemen, de grootste partijdigheid”. Men zoekt „nog naar de juiste vorm”. „Een element van avontuur is onmiskenbaar” aan dit godsdienstonderwijs verbonden.

wereld gekomen is”, een nadere uitwerking van de „christelijke beïnvloeding van het volksleven”? (of van het beruchte woordje „kerstening” uit de kerkorde?) De humanist wil voorkomen, dat de openbare school een secte-school zal worden, alleen toegankelijk voor kinderen van christenen als de heer P.

Wie, zoals de heer P., een vreemdeling in dit Jeruzalem blijkt te zijn, zou zich er van moeten onthouden Gordiaanse knopen door te hakken, omdat hij dan slechts het aantal twistappels zal vergroten.

Hij zou beter het pleit kunnen voeren dat niet alleen de christenen godsdienstonderricht op de openbare school mogen geven, maar ook de humanist humanistisch vormingsonderwijs, en hij zou mee kunnen helpen te voorkomen, dat eenzijdige, want alleen christelijke georiënteerde vakken als bijbelkennis en cultuurgeschiedenis van het christendom (welk een zonderlinge titel toch: culturele geschiedenis van een cultureel verschijnsel als godsdienst!) aan de openbare school opgedragen worden. Dit ter voorkoming van partijdigheid, opdat de lacune die er op de openbare school bestaat opgevuld kan worden en de huidige situatie waarin iets beschamends en zelfs beledigends zit, niet langer bestendigd wordt.

Men kan zich afvragen wat het doel van dit geschrijf van de heer P. is. Dit steeds maar weer schermen met anti-christelijkheid, terwijl het Humanistisch Verbond reeds ontelbare malen gezegd en bewezen heeft niet „anti-christelijk” te zijn!

Is het doel herleving der antithese? De humanisten buiten de samenleving te plaatsen? Het lijkt erop dat schrijvers als de heer P. juist door deze „offensieven” hun eigen anti-humanisme à tout prix willen uiten en willen uitleven.

Kunnen we in Nederland dan werkelijk niets gezamenlijk doen?

DR. G. J. STELLINGA

School voor Wijsbegeerte
40 jaar

William Stevenson, de korrespondent van de „Toronto Star” werd kort geleden uit Egypte uitgewezen. Bij zijn aankomst in Rome vertelde hij aan de pers, dat hij Egypte had moeten verlaten, omdat hij ontdekt had, dat de antisemitische campagne van Nasser onder leiding van een vroegere nazi staat. Hij noemde ook de naam van deze man: professor dr. Johannes von Leers, tijdens het Hitlerregime professor in de filosofie aan een Duitse universiteit.

Von Leers is een van de meest fervente propagandisten van de nazistische rassentheorieën geweest. Hij was leider van de scholingsafdeling van de nationaal-socialistische studentenorganisaties. Later kreeg hij belangrijke functies in het ideologisch propagandacentrum in Berlijn. Hij heeft heel wat boeken op zijn naam staan: 'Veertien jaar jodenrepubliek' (bedoeld wordt de Republiek van Weimar), 'Geschiedenis met een rassentheoretische basis', 'Joden zien u aan', 'De jeugd van Feldhernhalle'. Na de oorlog vluchtte Von Leers naar Zuid-Amerika, waar hij redakteur van een fel antisemitisch blad was: 'Der Deutsche Weg'.

Von Leers zou mij niet zo interesseren, als ik in „Trouw” niet nog een en ander over hem gelezen had. Een zekere S.Baracs doet in het nummer van 1 september een boekje over hem open. En het is de moeite waard te luistern naar wat de heer Baracs over Von Leers vertelt.

De geschiedenis speelt zich af in 1933. Hitler was zo juist aan de macht gekomen. In de universitaire wereld van Duitsland was er nogal ongerustheid. Men vreesde, dat de Duitse wetenschappelijke wereld in isolement zou geraken en op alle mogelijke wijzen probeerde men het contact met het buitenland te bewaren. Zo werd onder meer een poging gedaan, om de internationale studentenorganisatie nieuw leven in te blazen.

In een neutraal land zouden studentendelegaties uit Engeland, Frankrijk en Duitsland elkaar ontmoeten. In mei 1933 werd het kongres in Leiden bijeengeroepen. Het was samengesteld uit vier groepen: Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland. De Duitse delegatie stond onder leiding van een zekere dr. Johannes von Leers, een nog jonge man, gedeeltelijk van Nederlandse afkomst. De leider van de Nederlandse delegatie was mr. dr. J. C. Baak, die later in de oecumenische beweging een belangrijke rol heeft gespeeld en ons op te jeugdige leeftijd ontvallen is.

Mr. Baak werd door de rektor-magnifikus van de Leidse Universiteit ontboden. Dat was in 1933 professor Huizinga. Deze vroeg mr. Baak, of hij wilde proberen er achter te komen, of de leider van de Duitse delegatie de men, of de leider van de Duitse delegatie de schrijver was van „Joden zien u aan”, waarin de Joden van rituele moord beschuldigd werden.

Mr Baak zocht contact met Von Leers en deze erkende spontaan de schrijver van het bewuste boekje te zijn. Toen mr. Baak hem vroeg of hij inderdaad geloofde aan de feite-

Lezingen voor de Vara

Zondag 14 oktober, 9.45-10 uur:
prof. dr. Libbe van der Wal over: „Dat
bestaat niet!”

Zondag 21 oktober, 9.45-10 uur: dr.
J. C. Brandt Corstius over: „Niet op de
rug en niet op de buik.”

lijkheid van de rituele moord, zei Von Leers: „Ach kom, Herr Kollege, de brochure dateert van het vorig jaar, de nazi's hadden behoefte aan een verkiezingsleus, die er bij de massa inging, daarom werd besloten op het antisemitisme te hameren, kom, kom, dat heeft u niet te tragisch te nemen." Mr. Baak wist genoeg en bracht een en ander aan prof. Huizinga over.

Diezelfde dag werd dr. Von Leers uitgenodigd, de volgende morgen voor de senaat van de Leidse universiteit te verschijnen. Hij kwam. Achter de groene tafel zat de senaat in toga. In het midden de rektor-magnifikus, professor Huizinga.

Prof. Huizinga vroeg aan Von Leers, of hij de schrijver van „Joden zien u aan” was. Von Leers antwoordde bevestigend.

Daarop vroeg professor Huizinga hem, of hij geloofde wat er in dat boekje over de rituele moord stond.

moord stond.

Von Leers draaide er om heen en gaf ontwijkende antwoorden.

Professor Huizinga maakte daaraan een einde door hem te vragen met „ja” of „neen” te antwoorden.

antwoorden.
Van Leers antwoordde: „Neen!”

Toen volgde nog één vraag, deze: of hij bereid was, zijn beweringen over de rituele moord publiekelijk te herroepen en excuses te maken.

Von Leers weigerde dat, omdat het een einde aan zijn wetenschappelijke carrière zou maken.

Toen stond professor Huizinga en met hem de gehele senaat op. Er werden nog slechts enkele woorden door professor Huizinga gesproken: „Er uit! Zo'n individu verdient niet de lucht der Leidse Universiteit in te ademen! Het internationale kongres vond een vroegtijdig einde.

Van Leers, in Duitsland teruggekeerd, verklaarde in een perskonferentie, dat hij de „freche Provokationen" van professor Huizinga weerlegd had. Al spoedig werd hij benoemd tot professor in de filosofie aan een van de genazificeerde universiteiten in Duitsland.

Er is nog een vervolg. Toen prinses Juliana in 1937 ging trouwen, deelde de Duitse gezant aan bevoegde instanties mee, dat de Duitse regering, indien zij uitgenodigd werd, bereid was, Göring naar de trouwerij af te vaardigen.

Uit naam van de Koningin werd geantwoord, dat men de trouwerij als een familie-aangelegenheid van besloten karakter beschouwde. De deuren werden het paspoort van

In reactie daarop werd het paspoort van de vorst Von Wied, één van de getuigen, ingetrokken. Eén dag voor de trouwerij werd in de pers meegedeeld, dat de Koningin, daar één van de getuigen niet kon komen, professor Huizinga verzocht had, als getuige op te treden.

Toen de oorlog uitbrak, was professor Huizinga één van de eerste gijzelaars en na zijn vrijlating uit Sint Michiels Gestel werd hij naar De Steeg verbannen, waar hij 1 februari 1945 stierf.

En nu is de heer Von Leers weer opgedoken in Egypte. In een nieuwe functie. Maar hij is nog altijd dezelfde verstokte antisemiet. Hij is nog altijd dat verhaal van „Trouw” door-

hij is nog altijd de...
 Waarom wij dit verhaal van „Trouw“ door-
 geven? Omdat het geval van Von Leers geen
 uitzondering is. Het wemelt in het Midden-
 Oosten van vroegere nazi's, die bezig zijn de
 Arabische volken, die toch al tegenover Israël
 op kookhitte leven, te vergiften.

J. J. BUSKES JR.

J. J. BUSKES JR.

(Uit „Tijd en Taak” van 22 september)

Als dit nummer van „Mens en Wereld” uitkomt heeft de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort haar veertigjarig bestaan al gevierd. Dan hebben ook al verscheidene dagbladen aan dit jubileum uitvoerige aandacht besteed, waardoor het voor ons blad, dat eens in de veertien dagen verschijnt, zo moeilijk is nog iets te zeggen, dat niet in herhaling vervalt, dat niet is de opsomming van feiten. Zo gaat het dikwijls met jubilea.

publiea. Dat dat met de Internationale School voor Wijsbegeerte niet het geval is vindt zijn oorzaak in de gelukkige omstandigheid, dat zovelen van ons er als „kind aan huis” zijn. In de eerste plaats, omdat „Socrates” — door zijn „zomerscholen” — ons gelegenheid biedt de sfeer van bezinning, maar ook van hartelijke huiselijkheid te proeven, die het sobere gebouw aan de Dodeweg — of liever: achter de Dodeweg, aan de rand van bos en hei — kenmerkt. Wie eenmaal goed deze sfeer op zich heeft laten inwerken, wie eenmaal heeft getracht iets van het „devies” van de School — „Wees mens” — te verwerkelijken, wie de rust kent van de koele met bloemen versierde vestibule, de gezelligheid van de eetzaal er achter, de sereniteit van de aula, hij zal altijd weer er naar terugverlangen. Want te weinig gebouwen zijn er nog, die ons ongevraagd noden ons te bezinnen op het beste in ons. En tot die schaarse gebouwen behoort zonder twijfel de Internationale School voor Wijsbegeerte. Dat de humanistische stichting „Socrates” ons herhaaldelijk in de gelegenheid stelt — doordat zij haar „zomerscholen” en haar „landdagen” daar houdt — de Internationale School voor Wijsbegeerte te bezoeken stemt tot verheugenis. Wij hopen, dat beide instituten nog lang mogen samenwerken.

J. V. S.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van
het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Sekretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredakteur: dr. H. Bonger. Redaktie-
sekretaris: J. van Straten, Goethelaan 73,
Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie
en advertenties: Bleyenburgstraat 1,
Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960,
t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine
advertenties: f 1,— per regel. Abonne-
mentsprijs: voor leden van het Huma-
nistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-
leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse
nummers: f 0,20.

IK denk er ZO over

De positie der negers in de „Deep South”

In het hoofdartikel van „Mens en Wereld” van 15 sept. „Stem der rede – stem van de haat”, over het negerprobleem in de U.S.A., komt een passage voor, die een aanvulling behoeft. Er staat: „En dan moet allereerst gekonstateerd worden dat op de overgrote meerderheid van de scholen in het zuiden van de V.S. (kurs. van mij. t. H.), deze overgang naar een geheel nieuwe toestand (t.w. die der „integratie” der negerkinderen) zich op een normale en redelijke wijze heeft voltrokken.” Dit is nu wel iets te optimistisch. In feite is het zo (volgens de Amerikaanse Voorlichtingsdienst, bulletin medio sept.), dat in acht staten in het „diepe Zuiden” de apartheid op de lagere en middelbare scholen nog volledig gehandhaafd blijft. Het is de gehele strook van staten in het z.o. der V.S., van Louisiana tot en met Virginia (waar Washington D.C. aan grenst!) met een negerbevolking van 22 pct. (in Florida en Virginia) tot 45 pct. (in Mississippi).

Alleen in de overige acht zuidelijke staten (en het District of Columbia, met Washington), waar de negers veel geringer in aantal zijn, n.l. tussen 6 pct. (West-Virginia) en 17 pct. (Mary-

land) is de opheffing der rassenscheiding ten dele pas begonnen, ten dele al ver voortgeschreden. Een flink eind op weg naar de volledige integratie zijn b.v. Maryland, Missouri, Kentucky en W.-Virginia (ca. 85 pct. geïntegreerd); minder florissant is het in Texas (met 13 pct. negers) en pas aan het begin staat Tennessee, waar het berucht geworden Clinton in ligt (met 16 pct. negers).

Het is dus in het algemeen zo, dat de staten met het geringste percentage negers, tevens de meest noordelijke onder deze zestien zuidelijke staten, het verst zijn met de integratie. En dit betekent, dat er nog slechts voor een klein percentage der negers in het zuiden, en voor ruw geschat 40 pct. van alle negers in de V.S., de officiële diskriminatie is opgeheven. Neen, in orde is het daar bepaald nog niet; en het zal nog wel even duren, al eer de befaamde „American’s creed”, volgens welke de V.S. zijn gegrondvest op de principes van vrijheid, gelijkheid, gerechtigheid en menselijkheid, het heeft gewonnen van de taaie traditie der diskriminatie.

T. T. TEN HAVE

Het vierde Maria-dogma

Herberts’ artikel over het vierde Maria-dogma had iets inkompleets. Er was n.l. niet bij vermeld, hoe men dogma’s moet bezien. Welke bril men daarbij behoort op te zetten.

De doorsnee M. en W.-lezer benadert zijn stof met zijn kritisch-verstandelijk vermogen. Zo benaderd zijn dogma’s onzin, ja vaak lachwekkend. Zodat men het kristendom vanwege zijn dogma’s niet meer ernstig kan nemen. En men klopt dan op eigen – redelijk brave – borst.

Onbegrip en misverstand zijn er al genoeg. Deze te bevorderen is toch niet de onbewuste of ondergrondse bedoeling van uw blad of van dat artikel? En op deze wijze aanprijzing van eigen waar? Welk een kwaaddunkend gedachte-tje van mij. Daarom alsnog een poging tot bijlevering van de leesbril. Al blijft het bij een aanduiding.

Dogma’s zijn analoge beelden, geen rationele konstrukties. Ze kunnen dus ons via het redelijke, kritische, analyserende verstand niets zeggen. Een ander menselijk benaderingsvermogen is noodzakelijk. En wel de intuïtie. Die is bij de meeste humanisten zeer onvoldoende ontplooid. Dat tekort levert zo zijn blinde vlek. Waaruit bijna alle typische humanistische eigenaardigheden zijn te verklaren. En te verstaan.

Zijn die dogmatische „waarheden” dan niet in verstandelijke termen te presenteren? Zeker wel, al put men zo’n beeld niet gauw uit. Zijn die dogmatische „waarheden” inderdaad waarheden over het leven? Een moderne psychologie is er van overtuigd. Voor haar bestaat ook het eventuele vierde Maria-dogma reeds lang. Want het is beredeneerbaar levenswaar en levenswarm.

Waarom presenteren de kristelijke kerken eigenlijk alleen maar die dichterlijke analoge beelden? Temeer daar die intuïtief te lezen waarheden over het menselijke leven zelfs vele voorgangers al weinig meer zeggen. Waarom brengen ze zo weinig in verstandelijk te begrijpen taal?

Ja, dát is nu hún menselijke tekort. De kristelijke terminologie is nu eenmaal ontstaan en

verder ontwikkeld in een antieke tijd. Bij verreweg het grootste deel van de mensen was toen een verstandelijke benadering van de essenties van het menselijke leven nog niet mogelijk. Een noemenswaardige ontwikkeling van ons verstandelijke vermogen bij het gros der mensen dateert pas vanaf de achttiende eeuw. De kerkelijke terminologie heeft zich bij deze ontwikkeling onvoldoende aangepast. Dit – naast andere in dezelfde richting werkende oorzakelijke factoren – doet het kristendom misschien de das om.

C. I. HOGENDIJK

Mijn bedoeling is echt niet geweest, om de verstandelijke humanist gelegenheid te geven, zich op zijn eigen – redelijk brave – borst te slaan. De zaak was veel eenvoudiger: omdat er in de pers over de mogelijkheid van een vierde Maria-dogma geschreven werd, had de redactie van M. en W. mij verzocht, over dit onderwerp een instructief stuk te schrijven. Dat heb ik in het zweet mijns aanschijns gedaan: het is geen kleinigheid zulk een ingewikkelde materie beknopt te behandelen en ook zo, dat je alle geïnteresseerde richtingen recht doet wedervaren en aan het woord laat komen.

De kernfout van de heer Hogendijk is, dat hij mythes en dogma met elkaar verwart. Sedert Bachofen en Lévy-Bruhl, Freud en Cassirer en ontelbare andere psychologen en etnologen is het aantal mensen, dat myten en hun achter- en ondergronden slechts verstandelijk benadert, heel wat kleiner geworden dan de heer Hogendijk veronderstelt. Hoewel het mijn taak niet was, heb ik toch door enige korte aanhalingen uit Thomas Manns half mytische half psychoanalytische „Jozeph-legenden” iets aangeduid van het probleem der mytische en der rationele waarheden.

Goethe eerst – in „Dichtung und Wahrheit” – en later Nietzsche – in „Die Geburt der Tragédie” – hebben als hun mening te kennen gegeven, dat als het mytische „denken-in-beelden” en de magische „kausaliteit” verdron-

gen en vervangen worden door een rationele logika en kausaliteit dat er dan voor de „stervende mytos” maar een redmiddel bestaat: n.l. dat hij zich met het schone verbindt en zo, als kunstwerk, „waar” blijft ook in een rationeel-wetenschappelijke wereld. Nietzsche noemt Sophokles als de grote mytenbewaarder; en aan te tonen dat J. S. Bach een soortgelijke rol voor bepaalde kristelijke en voor-kristelijke myten speelt, zou niet moeilijk zijn.

Maar in het dogma verbindt zich de mytos nu juist met de ratio – twee volkomen aan elkaar vreemde categorieën. Bij de katholieken overweegt het openbaringskarakter van het dogma, bij de protestanten de „in begrippen geformuleerde en voor een apologetisch-wetenschappelijke behandeling gevormde” geloofsinhoud. Hiermede is de mytos gehistoriseerd en gekodificeerd, hij is aan kalender en paragrafen gebonden en kunnen mensen bij straffe van eeuwige verdoemenis er op beëdigd worden.

Niemand verbiedt de gelovige met zijn overtuigingen naar de rationalistische vlakke af te dalen en zijn „waarheden” niet alleen te geloven maar ook wetenschappelijk te bewijzen. Maar hij mag dan ook niet boos zijn, als men logika met logika beantwoordt en het onzinnige onzinnig noemt.

Een mytos is „waar” als zijn beelden en symbolen-taal een levens- en natuurverschijnsel adequaat uitdrukt. Een dogma is „waar” als het niet tegen de wetten van de logika en de historische feiten indruist.

Bachs Matthaeus-Passion appelleert aan onze innerlijke ervaring – het oeroude mysterie van het zich uit de dood vernieuwende leven. Het dogma van de transsubstantiatie doet echter een beroep op ons verstand, onze geschiedenis-kennis en onze bereidwilligheid iets op de autoriteit van iemand anders voor waar aan te nemen.

Mijn persoonlijke ervaring met de moderne humanist is, dat hij open staat voor de diepe waarheid en wijsheid, die zich in de taal van myten en symbolen uitsprekt – maar dat hem het dogma met zijn rationalistische apologetiek en rabulistik slechts matig interesseert.
H.

TIEN JAAR UNESCO

Op 4 november zal het tienjarig bestaan van de Unesco worden gevierd. Ter gelegenheid van dit tweede lustrum heeft het Unesco Centrum Nederland in nauwe samenwerking met de plaatselijke Unesco-Comité’s, verschillende herdenkingsbijeenkomsten georganiseerd. De Vereniging voor Internationale Rechtsorde zal met haar afdelingen eveneens meewerken om het tienjarig bestaan van de Unesco in het middelpunt van de belangstelling te plaatsen.

In Amsterdam zal de landelijke viering plaats vinden. Op 20 oktober zal daar een Unesco-parade door de straten trekken, waaraan meer dan 2000 mensen zullen deelnemen. Deze optocht zal trachten in grote lijnen de doelstellingen en het streven van de Unesco uit te beelden. Na afloop van deze manifestatie zal een herdenkingsbijeenkomst gehouden worden, waar enige vooraanstaande sprekers het woord zullen voeren.

Naast deze en andere activiteiten in Amsterdam zal in Utrecht op 29 oktober a.s. een Unesco-Koncert worden gegeven door het Utrechtsch Stedelijk Orchest, met de violist Jo Juda als solist. In Groningen zal van 29 oktober–3 november de Unescotentoonstelling geëxposeerd worden, terwijl tevens op plechtige wijze het eindresultaat van de acties, welke in Groningen werden gevoerd voor schoolradio’s in Pakistan, zal worden overhandigd.

Ook alle andere Unesco-komitee’s hebben het voornemen te kennen gegeven het tienjarig bestaan van de Unesco, al of niet gekoppeld aan de herdenking van de dag van de Verenigde Naties, te vieren. De P.T.T. liet een herdenkings-stempel vervaardigen met het opschrift: „Tien jaar Unesco”; van 1 oktober t/m 4 november zullen de brieven hiermee worden gestempeld.

(Op de uitermate belangrijke arbeid van de Unesco hopen wij binnenkort in enkele artikelen terug te komen. Red.).

Verscheurde wereld

Onze wereld is verdeeld, verzuimd, verblokt verscheurd; nationaal en internationaal. Allen weten het, velen betreuren het, weinigen bestrijden het. Hoe kan men het bestrijden? Op verschillende wijze, maar o.a. door de tegenstellingen die er nu eenmaal zijn strikt in het zakelijke vlak te houden, door de tegenstander zo mogelijk niet aan te tasten in zijn persoonlijke integriteit, en door in alles te trachten de ander te eerbiedigen in zijn eerlijke overtuiging. Een dergelijk streven beantwoordt in het bijzonder aan een humanistische levenshouding, waarin de erkenning van wat mensen als mensen verbindt zulk een wezenlijk element moet zijn.

Ik kom hierop naar aanleiding van een artikel in het Eindhovens Dagblad. Het tipt even de kampfregeling van de H.J.G. aan en bespreekt vervolgens een artikel in „De Vrijdenker”, waarin de stelling wordt verdedigd, dat ongodsdienstigheid praktisch wel in anti-godsdienstigheid moet uitlopen. Uiteraard heeft het Eindhovens Dagblad voor de „eerlijkheid” van dat standpunt veel waardering; het past immers geheel in de van katholieke zijde nog al eens verdedigde zienswijze. En dan vraagt het: „Het lijkt ons een opgave voor het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond hierover een verklaring af te leggen, die zich niet terugtrekt op ieder-moet-weten-wat-hij-denkt-en-doet. De Vrijdenker wil rechtstreeks de anti-godsdienstigheid gepreikt zien in de reklasering, in de humanistische verzorging van dienstplichtigen, enz. *) Wat is hierop het antwoord van het hoofdbestuur?”

Als ik op deze vraag antwoord, dan is dat niet omdat ik meen dat men op dit soort vragen steeds zou moeten ingaan, als het wie dan ook belieft ze te stellen. Ook niet omdat iemand nog in het onzekere hoeft te verkeren over de aard van het antwoord; wij hebben ons over deze „vraag” ettelijke malen en volkomen duidelijk uitgesproken. Maar het kan geen kwaad ook onszelf nog eens scherp voor ogen te stellen, waarom het hier eigenlijk gaat. Daaruit kan dan tevens de onhoudbaarheid blijken van de stelling dat „het Humanistisch Verbond gericht is op afbraak van het godsbesef.” Men vraagt zich trouwens af wat het nut daarvan zou kunnen zijn, gezien de voortdurende afbrokkeling der godsdienstigheid in de westerse cultuur, ook zonder de bemoeienis van ongodsdienstige bewegingen.

Ongodsdienstig

Ongodsdienstig, niet anti-godsdienstig! Wat betekent dat? Twee dingen: Ten eerste dat men zich niet ten doel stelt godsdienstigen in hun eerlijke overtuiging aan te tasten, en ten tweede dat men zich tot taak stelt voor de ongodsdienstigen een eigen beleving van hun overtuiging mogelijk te maken. Wie verontrust is door het tekort aan bezinning en zelfbewustzijn in vele buitenkerkelijke kringen en het als zijn allervoornaamste taak ziet dit tekort op te heffen, voelt zich helemaal niet gedrongen anderen in hun overtuiging te bestrijden. Bovendien neigt de moderne humanist tot het inzicht dat levensbeschouwelijke waarheden in wezen onbewijsbaar zijn; en zich dus ook niet lenen voor weerlegging. Men kan eens anders overtuiging b.v. ongerijmd vinden. Maar als hij er zich op beroept dat de werkelijkheid nu eenmaal wel eens aanleiding geeft tot het constateren van ongerijmdheden, dan kan men daar op zichzelf niet zo heel veel tegen inbrengen.

Hiermee is niet gezegd dat het gesprek tussen mensen van verschillende overtuiging zinloos is, maar wel wordt aldus het nut van agressieve polemiek twijfelachtig. In het „gesprek”

is evenwel de eerbiediging van de ander in zijn eerlijke levensovertuiging het uitgangspunt. Grondslag daarvan is de schroom die men tegenover de ander en zijn wijze van mens-zijn gevoelt. Deze opvatting houdt in dat men ander overtuiging niet kleineert of bespot, en de instellingen die er op gebaseerd zijn met respect benadert, ook in zijn kritiek. Dat betekent uiteraard ook dat men niemand langs slinkse wegen van zijn geloof tracht te vervreemden of door middel van verleende hulp aan zijn vrijwillig gekozen leiding tracht te onttrekken. Dat schuift men ons in de schoenen, maar wellicht heeft het zin dat men in dit opzicht de hand eerst in eigen boezem steekt.

Strijdbaar en konstruktief

Dit alles wil overigens niet zeggen dat wij zouden nalaten ons met alle kracht te keren tegen diskriminatie en machtsmisbruik, of ons zouden onttrekken aan de geestelijke worsteling zoals die in ons land zich voordoet. Meer dan wie ook, durf ik wel zeggen, heeft het Humanistisch Verbond hierbij in de afgelopen tien jaar op de frontlijn gestaan. En evenmin betekent het dat we onze mening onder stoelen of banken zouden steken. Wie dat veronderstelt, kent de praktijk blijkbaar niet. Het is integendeel, dunkt me, de bijzondere betekenis van het Humanistisch Verbond, dat het hiertoe vereiste zelfbewustzijn in brede kring heeft gewekt. Juist daardoor heeft het een door ressentiment opgeroepen agressiviteit veelal kunnen omzetten in konstruktieve activiteit.

Het Eindhovens Dagblad spreekt nu wel van

Ook Uw buitenkerkelijke buurman interesseert zich voor „Mens en Wereld”. Laat het hem lezen en maak hem abonnee!

Rustig wonen in Hilversum

op g. st., stijlvol gemeub., ruime parterre blijvend of tijdelijk te huur, m. of z. pens., geheel vrij. Geschiedt v. echtp. (event. met kind.), forens-zakenman of praktijk, kantoorruimte, m. of z. woongelegenheden.

Adres: D. STOFFELS. Fr. Halslaan 80, Hilversum
Tel. 02950 - 6940.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 3.— per jaar

KREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Fakultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage krematie-tarieven.
Gezinskontributie minimaal f 3.— per jaar.

● De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage

de gewetensvraag voor katholieke gezagsdragers „in hoeverre zij verantwoord zijn tot het toekennen van gelden aan werkzaamheden, waarvan zij groot gevaar moeten duchten voor het zieleheil van behoeftige medeburgers, behoeftig in niet enkel stoffelijke, maar ook geestelijke zin.” Maar het vergeet of weet misschien niet dat in vele gevallen buitenkerkelijken door de katholieke organen, en deels opzettelijk helaas, aan hun lot worden overgelaten.

Wij zijn er intussen aan gewend dat sommige andersdenkenden het onderscheid tussen anti-godsdienstigheid en ongodsdienstigheid dat wij maken, trachten te verdoezelen. Misschien omdat we aldus beter passen in hun „schema.” Wij zouden het al zeer de moeite waard vinden als zij een soortgelijk onderscheid zouden toepassen in hun eigen houding. Dan zouden we misschien iets meer bemerken van de kristelijke liefde.

Intussen als zij het onderscheid tussen „anti-en „on-” onbelangrijk vinden bij ons, en afwijzen voor zich zelf, dan is dat wel jammer, maar het kan ons uitgangspunt niet veranderen. En dat komt er op neer dat wij bouwen vruchtbaarder achten dan breken. Er is in onze verscheurde wereld al zoveel afgebroken, dat zij aan niets meer behoefte heeft, dan aan geduldige opbouw. Daarin kunnen menselijke verbondenheid en wederzijdse eerbiediging het zuiverst tot uiting komen. En deze verbondenheid en eerbiediging vormen naar mijn overtuiging het grootste goed van het hedendaagse humanisme.

J. v. P.

*) Voorzover ik weet wil „De Vrijdenker” dit niet! Men heeft zich hierop in de kringen van „De Vrijdenker”, althans tot nu toe niet toegelegd.

KOOPJE, prima Duitse

VELDKIJKERS f 12,90,

kompleet met draagtas f 16,90

Franco rembours. Niet naar genoegen, geld terug. P.o. Postbus 205, Arnhem.

Indien U zich in de rijen der humanisten heeft geschaard en bovendien lid is van de P. v. d. A.

sluit U dan aan bij de
**HUMANISTISCHE
WERKGEMEENSCHAP**
in de Partij van de Arbeid!

Vraagt U eens een proefnummer van ons maandblad „Vernieuwing”

Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstrekt U gaarne inlichtingen

FEESTELIJKE HEROPENING

Kledingmagazijn

Oké

*Iedere koper ontvangt als feestgeschenk
1 SANFOR OVERHEMD met/of zijden
das, kleur en dessin naar keuze.*

161 NIEUWENDIJK 161
AMSTERDAM - TELEFOON 43539

Omdat wij overtuigd zijn, door middel van onze enorme collecties, ieder (zonder uitzondering) naar genoegen te kunnen bedienen, gaat onze openings-reclame vergezeld met het aanbod: **OF U WEL OF NIET SLAAGT, UW REISKOSTEN WORDEN DOOR ONS VERGOED.** • PRETTIGE REIS NAAR AMSTERDAM!

vernieuwd.... verbeterd

Kledingmagazijn OKÉ

opgericht in 1912 is thans grondig
gerestaureerd teneinde

met gepaste trots en in passende

omgeving haar gloednieuwe collecties

herenkleding

te kunnen tonen.

*Wat de confectie-fabrikanten
in binnen- en buitenland beden ten dage
produceren vindt u bij OKÉ*

Engeland, Zweden, Italië zijn met hun beste producten
veregenwoordigd en hun kleding hangt broederlijk naast
het summum der Nederlandse industrie.

Om vast te stellen dat zeer fraaie confectie niet duur behoeft
te zijn, slechts een klein prijsverschil uitmaakt
ten opzichte van gewone confectie, zou u even onze
nieuwe omgeving moeten binnenstappen.

U zou uw enthousiasme met het onze kunnen meten.

